

УДК 330.341

Хаврова К.С.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та бізнесу,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто питання управління інноваційним розвитком підприємства. Розкрито сутність поняття «інноваційний розвиток». Визначено п'ять підходів до управління інноваційним розвитком: еру ресурсного достатку; еру економічних розрахунків; еру знань; еру цифрової економіки; еру ідей. Систематизуючи основні етапи (ери) щодо розуміння сутності управління інноваційним розвитком, запропоновано науково-комплексний підхід, який ґрунтується на оцінці сприятливості бізнес-середовища для окреслення вектора варіацій впливу на інноваційний розвиток залежно від позиції підприємства в бізнес-середовищі й дає змогу визначити перелік динамічних стратегій управління інноваційним розвитком та запропонувати рекомендації щодо стратегічних векторів розвитку підприємства за рахунок визначення впливу зовнішнього та внутрішнього середовища у довгостроковій перспективі в рамках кожної визначеної стратегії.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, управління інноваційним розвитком, підходи до управління інноваційним розвитком.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ К УПРАВЛЕНИЮ ИННОВАЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИЯТИЯ

Хаврова Е.С.

В статье рассмотрены вопросы управления инновационным развитием предприятия. Раскрыта сущность понятия «инновационное развитие». Определены пять этапов (эр) управления инновационным развитием: эра ресурсного изобилия; эра экономических расчетов; эра знаний; эра цифровой экономики; эра идей. Систематизируя основные подходы к пониманию сущности управления инновационным развитием, предложен научно-комплексный подход, основанный на оценке бизнес-среды для определения вектора вариаций влияния на инновационное развитие в зависимости от позиции предприятия в бизнес-среде, позволяющий определить перечень динамических стратегий управления инновационным развитием и предложить рекомендации по стратегическим векторам развития предприятия за счет определения влияния внешней и внутренней среды в долгосрочной перспективе в рамках каждой конкретной стратегии.

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, управление инновационным развитием, подходы к управлению инновационным развитием.

DEFINING CURRENT APPROACHES TO MANAGING INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

Khavrova Kateryna

The article deals with the management of innovative development of the enterprise. The essence of the concept of "innovative development" is revealed, which consists in the fact that innovative development ensures the continuous development of the enterprise as a whole. Moreover, it is a characteristic of a quality feature of the intellectualization of the enterprise and at the same time contributes to the sustainability of its development. The argument advanced follows from the problems of considering such concepts as "intellectualization of activity" and "sustainable development" of enterprises in the research of modern economists. Analysis of literary sources and our own research allowed us to identify five main stages (eras) in the management of innovative development, namely: the era of resource abundance; era of economic calculations; era of knowledge; era of digital economy; era of ideas. Naturally, such a consideration of approaches to managing innovative development is conditional, since in real life there is no clear distinction between eras and isolated cyclic processes. In fact, it is difficult to determine where each era begins and ends. Mostly the beginning of a new era is considered to be the moment when an increase or decrease in the intensity of the level of innovative development can be observed. Given the categorical analysis of the concepts of "innovation", "innovative development" of the enterprise and the key stages (era) of managing the innovative development of the studied category, the main scientific approaches to determining its essence are identified, which include a systematic approach, a situational approach, a process approach, a methodological approach and, proposed by the author, a scientific and integrated approach. The essence of this approach

lies in the fact that it is based on the assessment of the business environment to determine the vector of variations in the impact on innovative development depending on the position of the enterprise in the business environment, allows you to define a list of dynamic strategies for managing innovative development and offer recommendations on strategic vectors of enterprise development for by determining the impact of external and internal environment in the long term in the framework of each specific strategy.

Keywords: innovation, innovative development, innovation development management, approaches to innovative development management.

Постановка проблеми. Посилення процесів глобалізації та необхідність постійного коригування діяльності підприємств з метою швидкого та адекватного реагування на зміни у зовнішньому середовищі зумовлюють необхідність прискорення інноваційного розвитку й удосконалення підходів до управління інноваційною діяльністю підприємств для отримання конкурентних переваг.

Питання управління інноваційним розвитком особливо актуальні для вітчизняних підприємств, на яких цей процес знаходиться на стадії формування.

В умовах ринкових відносин значною мірою зростає значення інновацій як важливого чинника підвищення конкурентоспроможності та забезпечення майбутньої ефективності підприємств. Разом із тим нині зберігається висока невизначеність під час упровадження інновацій, яка пов'язана з необхідністю виявлення методів і механізмів впливу на інноваційний розвиток підприємств. Це пояснюється, по-перше, наявністю значної кількості чинників, що впливають на інноваційний розвиток; по-друге, відсутністю єдиної інноваційної політики, яка реалізується в системі державних законодавчих і нормативних актів; по-третє, низьким рівнем достовірності та недостатністю статистичної інформації з інноваційної діяльності; по-четверте, нестабільністю економічного середовища і недостатнім досвідом топ-менеджерів і персоналу з управління інноваційним розвитком в умовах ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інноваційного розвитку підприємства присвячено наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених, таких як: В.В. Онікієнко, С.М. Ілляшенко, Я.Д. Вишнякова, С.П. Кисельова, Л.О. Куцеконь, Д.І. Кокурина та ін.

Незважаючи на наявність великої кількості наукових розробок, проблеми управління інноваційним розвитком підприємства залишаються недостатньо дослідженими. Сучасні системи управління інноваціями відзначаються великою кількістю елементів, наявністю множинних зв'язків між ними, впливом багатьох чинників і високим ступенем динамічності, що зумовлює необхідність удосконалення підходів до управління інноваційним розвитком.

Постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методологічних основ інноваційного розвитку як важливого чинника розвитку сучасного підприємства. Серед завдань дослідження важливими є такі: визначити сутність інноваційного розвитку підприємства та обґрунтувати особливості реалізації підходів до управління інноваційним розвитком на рівні підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі основним джерелом розвитку підприємств є зростання інноваційного складника. Світова практика показує, що підтримка конкурентоспроможності підприємств у довгостроковій пер-

спективі залежить від інновацій. П. Друкер стверджує, що «єдина річ, що має значення, – це інновації» [1]. У зв'язку із цим зростають значення і роль управління інноваційним розвитком підприємств, тому вважаємо за доцільне розкрити сутність поняття «інноваційний розвиток».

На думку С.М. Ілляшенко, інноваційний розвиток – «процес господарювання, що спирається на безупинні пошук та використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємств», відбивається на всіх аспектах розвитку суспільства, змінює середовище проживання і діяльності людини [2, с. 23]. При цьому слід урахувати справедливо відзначений факт іншим українським ученим-економістом А.С. Єфремовим, що «інноваційний тип розвитку характеризується не тільки факторами, що переважно використовуються, а й товарами і послугами, які виробляються, реалізуються та надаються споживачеві, сукупністю умов, які гарантують відтворення інноваційної стратегічної спрямованості розвитку підприємства на постійній основі» [3, с. 54]. Ця теза переконує у тому, що безперервність розвитку підприємства спирається на сталість інноваційних змін у ньому.

Своєю чергою, вчені наукової школи Ради з вивчення продуктивних сил НАН України ще в 2009 р. доводили, що інноваційний розвиток повинен мати комплексний характер по відношенню до всіх підсистем і функцій підприємства, він є «складником інноваційного потенціалу...» [4, с. 304]. Виходячи ж із цього аргументу, можна зробити висновок, що інноваційний розвиток водночас впливає на формування потенціалу підприємства й є відображенням його реалізації в процесі переходу від стадії до стадії життєвого циклу підприємства.

На думку інших учених, інноваційний розвиток – це вдосконалення системи (об'єкта) на основі інновацій. Інноваційний шлях розвитку країни можливий за умови повсюдного впровадження інновацій, інвестицій та інноваційних процесів як основи ринкового господарювання, зокрема формування структури виробництва та його технічної бази, вдосконалення систем управління [5, с. 57]

Таким чином, можна констатувати, що інноваційний розвиток забезпечує безперервність розвитку підприємства у цілому. При цьому він є характеристикою якісної риси інтелектуалізації діяльності підприємства і водночас сприяє стійкості його розвитку. Висунутий аргумент впливає з проблематики розгляду таких понять, як «інтелектуалізація діяльності» і «сталий розвиток» підприємств, у дослідженнях сучасних учених-економістів.

Найбільш активний розвиток питання організації та управління інноваційним розвитком отримали із середини ХХ ст. Саме тоді почався активний розвиток інноваційної діяльності практично в усіх сферах і галузях наук. Аналіз літературних джерел та власні дослі-

дження дали змогу виокремити п'ять основних етапів (ер) в управлінні інноваційним розвитком (рис. 1): еру ресурсного достатку; еру економічних розрахунків; еру знань; еру цифрової економіки; еру ідей. Природно, що такий розгляд підходів до управління інноваційним розвитком має умовний характер, тому що в реальному житті немає чіткого розмежування ер і відокремлених циклічних процесів. Фактично визначити, де розпочинається й де завершується кожна ера, важко. Переважно початком нової ери вважаємо той момент, коли збільшення чи зменшення інтенсивності рівня інноваційного розвитку можна спостерігати.

Таким чином, в ері ресурсного достатку велика частина відповідальності за управління інноваціями була покладена на вчених та інженерів, що займаються науковими дослідженнями. За ери економічних розрахун-

ків особлива увага стала приділятися питанням стратегічного управління інноваціями, а відповідальність за сам управлінський процес стала покладатися на плечі професійних управлінців.

В еру знань за інноваційного розвитку підприємства більшу частку вартості товарів і послуг становлять знання. Діяльність зі створення, зберігання і використання знань стає все більш затребуваною, змінюється значення системи освіти. Інвестиції в освіту розглядаються як інвестиції в людський капітал, що більше сприяє інноваційному розвитку підприємства. З появою ери цифрової економіки основним ресурсом інноваційного розвитку стає інформація, яка перетворюється на фундаментальну категорію сучасного знання. Крім того, у цей період інформація стає «владною знань» над людьми і світом тих, хто їх викорис-

товує, породження «мережових імперій» і «інформаційної нерівності», за умов якої відбувається контроль над процесами поширення інформації, її дозування та розподіл країн на технологічних лідерів і аутсайдерів, що призводить «до втрати останніми свого «інтелектуального суверенітету» в тому гігантському «плавильному котлі», де керуюча роль буде належати ідеології й системі цінностей супердержави, що здійснює свою планетарну експансію» [6, с. 110]. У цьому сенсі цифрові технології постають перетворюючою силою, яка змінює традиційні моделі бізнесу, виробничі ланцюжки та зумовлює появу нових продуктів та інновацій. Уважаємо, що майбутнє, яке об'єднує попередні дві ери, – за ерою ідей, де перевага за новаторськими рішеннями. Легкість і швидкість генерування оригінальних, неповторних, продуманих та деталізованих нестандартних ідей, підпорядкованість творчості духовній мотивації, стійкий інтерес до певної роботи.

Оскільки інновації є унікальним ресурсом підприємства, то керівництву підприємства необхідно звернути увагу на систему управління інноваційним розвитком підприємства. Інноваційний розвиток підприємства повинен бути взаємопов'язаний з інтелектуалізацією діяльності, використовуючи всі наукові знання та їх трансформацію в інноваційні наукові технології і технологічні рішення.

Рис. 1. Виокремлення та реалізація етапів управління інноваційним розвитком на рівні підприємства

Джерело: удосконалено автором за [6; 7]

Ураховуючи вищенаведений категоріальний аналіз понять «інновації», «інноваційний розвиток» підприємства та наведені на рис. 1 ключові етапи управління інноваційним розвитком досліджуваної категорії, можна виділи основні наукові підходи до визначення її сутності (рис. 2).

Систематизуючи основні підходи до розуміння сутності управління інноваційним розвитком, відзначимо, що системний підхід відзначає наявність взаємного впливу системи та зовнішнього середовища і не розділяє управлінські функції, розглядаючи їх як єдине ціле. У рамках ситуаційного підходу вчені враховують конкретний набір обставин, які найбільш впливають у конкретний момент часу. Процесний підхід поєднує погляди авторів на управління як цілісну систему, враховуючу взаємозв'язки між функціями управління. Але цій підхід не приділяє достатньої уваги впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. На думку вчених, методичний підхід дає можливість і здатність підприємства впроваджувати найновіші досягнення науки і техніки у нові товари, технології їх виготовлення, організаційні й управлінські рішення, що здатні задовольнити запити споживачів та забезпечити підприємство прибутком. Зробивши порівняння різних підходів до управління інноваційним розвитком підприємства, вважаємо за доцільне запропонувати науково-комплексний підхід, який ґрунтується на оцінці сприятливості бізнес-середовища для окреслення вектора варіацій впливу на інноваційний розвиток залежно від позиції підприємства в бізнес-середовищі, дає змогу визначити перелік динамічних стратегій управління інноваційним розвитком та запропонувати рекомендації щодо стратегічних векторів розвитку підприємства за рахунок визначення впливу зовнішнього та внутрішнього середовища у довгостроковій перспективі в рамках кожної визначеної стратегії.

Висновки з проведеного дослідження. Підтверджено, що інноваційний розвиток забезпечує безперервність розвитку підприємства у цілому. При цьому він є характеристикою якісної риси інтелектуалізацією діяльності підприємства і водночас сприяє стійкості його розвитку. Виокремлено етапи

(ери) управління інноваційним розвитком на рівні підприємства, а саме: еру ресурсного достатку; еру економічних розрахунків; еру знань; еру цифрової економіки; еру ідей. У процесі систематизації підходів до управління інноваційним розвитком запропоновано науково-комплексний підхід, який ґрунтується на оцінці сприятливості бізнес-середовища для окреслення вектора варіацій впливу на інноваційний розвиток залежно від позиції підприємства в бізнес-середовищі, дає змогу визначити перелік динамічних стратегій управління інноваційним розвитком та запропонувати рекомендації щодо стратегічних векторів розвитку підприємства за рахунок визначення впливу зовнішнього та внутрішнього середовища у довгостроковій перспективі в рамках кожної визначеної стратегії.

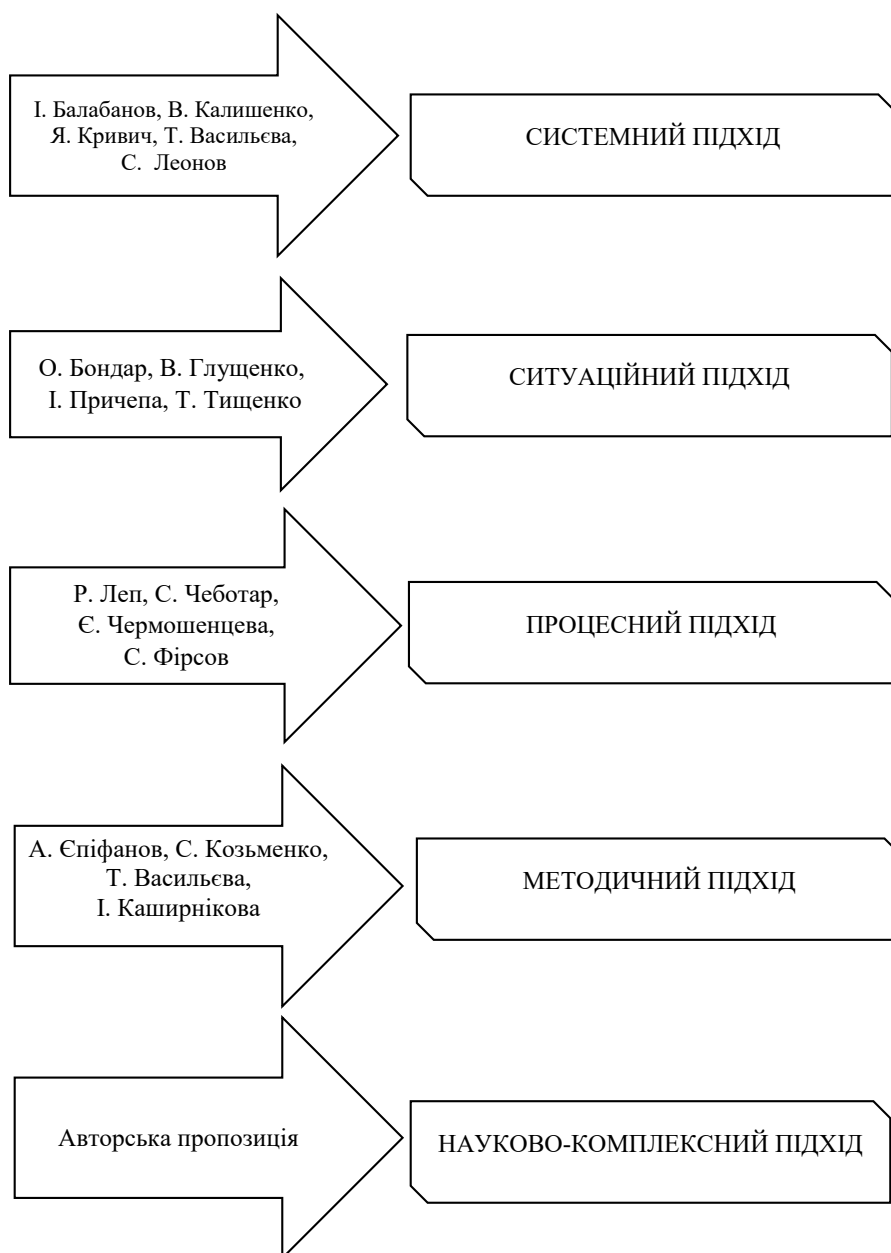

Рис. 2. Основні підходи до розуміння сутності управління інноваційним розвитком

Джерело: розроблено автором на основі [8–10]

1. Друкер П.Ф. Новые реальности. В правительстве и политике. В экономике и бизнесе. В обществе и мировоззрении. Москва : Бук Чембэр Интернэшнл, 1994. 125 с.
 2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2003. 278 с.
 3. Єфремов О.С. Організаційне забезпечення інноваційної діяльності на підприємстві. Вісник СХУ ім. В. Даля. 2009. № 2(132). С. 152–157.
 4. Іжевський В.В. Інноваційний розвиток роздрібно́ї торгівлі та ресторанного господарства : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Львів : Львівська комерційна академія, 2011. 189 с.
 5. Вишняков Я.Д., Киселева С.П. Эколого-ориентированное инновационное развитие национальной экономики : монография. Москва : ЦНИТИ «Техномаш», 2009.
 6. Информационная эпоха: вызовы человеку : монография / под ред. И. Алексеева, А. Сидорова. Москва : РОССПЭН, 2010. 333 с.
 7. Теоретические подходы к управлению инновациями на предприятии. URL: https://spravochnick.ru/innovacionnyu_menedzhment/teoreticheskie_podhody_k_upravleniyu_innovatsiyami_na_predpriyatii/ (дата звернення: 31.07.2019).
 8. Мартюшева Л., Калишенко В. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження. Фінанси України. 2002. № 10. С. 61–66.
 9. Потенциал инновационного развития предприятия : монография / А.А. Епифанов и др. ; под. ред. С.Н. Козьменко. Сумы : Деловые перспективы, 2005. 256 с.
 10. Каширникова І.О. Методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу та його апробація на будівельних підприємствах Дніпропетровської області. Економічний простір. 2016. № 108. С. 203–213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2016_108_21 (дата звернення: 31.07.2019).
-
1. Druker P.F. (1994) *Novie realjnosti. V pravyteljstve y polityke. V yekonomyke y byznese. V obshchestve y myrovozzrenyyu.* [New realities. In government and politics. In economics and business. In society and worldview] Moscow : Buk Chembyer Yntermyeshnl., 125 pp. (in Russian)
 2. Ilyashenko S. M. (2003) *Upravlinnya innovatsiynym rozvytkom : navch. posib.* [Managing Innovation Development: Nav. pos. b.] Sumy : Universytets'ka knyha., 278 pp. (in Ukrainian)
 3. Yefremov O.S. (2009) *Orhanizatsiynе zabezpechennya innovatsiynoyi diyal'nosti na pidpryyemstvi.* [Organizational support of innovative activity at the enterprise] *Visnyk SNU im. V. Dalya*, vol. 2(132). pp. 152 – 157.
 4. Izhevskiy V.V. (2011) *Innovatsiynyj rozvytok rozdribnoji torghivli ta restorannogho ghospodarstva: dys. kand. ekon. nauk za spec. 08.00.04 «Ekonomika ta upravlinnja pidpryyemstvamy (za vydamy ekonomichnoji dijal'nosti)».* [Innovative development of retail trade and restaurant industry: diss. Cand. econom. Science Specialist 08.00.04 "Economics and Management of Enterprises (by type of economic activity)"] Ljviv: Ljvivs'jka komercijna akademija., 189 pp.
 5. Vyshnjakov Ja. D., Kysel'eva. S. P. (2009) *Yekologho-oryentyrovannoe ynnovacyonnoe razvytye nacyonal'noj yekonomyky : monoghrafija.* [Environmental-oriented innovative development of the national economy: monograph] Moscow : CNYTY «Tekhnomash».
 6. Alekseeva Y. & Sydorov A. (2010) *Ynformacyonnaja yepokha: vizovi cheloveku: monoghrafyja* [The Information Age: Challenges to Man: monograph] Moscow: ROSSPYEN., 333 pp
 7. *Teoretycheskye podkhodik upravlenyyu ynnovatsiynyamy na predpryyaty* [Theoretical approaches to enterprise innovation management]. Available at: https://spravochnick.ru/innovacionnyu_menedzhment/teoreticheskie_podhody_k_upravleniyu_innovatsiyami_na_predpriyatii/ (accessed 31 July 2019)
 8. *Martyusheva L., Kalysheko V. (2002) Innovatsiynyj potencial pidpryyemstva jak ob'jekt ekonomichnogho doslidzhennja* [Innovative potential of the enterprise as an object of economic research]. *Finansy Ukrayiny*, no 10, pp. 61-66.
 9. *Kozjmenko S.N. (ed.) 2005 Potencyal ynnovacyonnogho razvytyja predpryyatyja: monoghrafyja* [Enterprise Innovation Development Potential: Monograph]. Sumi : KYK «Delovie perspektivi., 256 pp.
 10. *Kashyriknova I. O. (2016) Metodychnyj pidkhid do ocinky innovatsiynogho potencialu ta joghо aprobacija na budivel'nykh pidpryyemstvakh Dnipropetrovs'kohoji oblasti* [Methodical approach to innovation potential assessment and its testing at construction enterprises of Dnipropetrovsk region] *Ekonomichnyj prostir*, no 108. pp. 203-213. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2016_108_21 (accessed 31 July 2019)

E-mail: Khavrovak.s@gmail.com